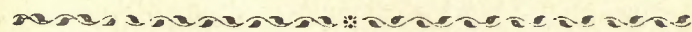

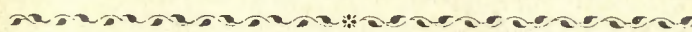
 BUTLLETÍ DEL

CENTRE EXCURSIONISTA

DE CATALUNYA

ANY XIII

JULIOL DE 1903

N.º 102

EXCURSIÓ A ALPENS

Santuari de La Quar, Vilada y Sant Jaume
de Frontanya

(Acabament)

Pujant sempre, se'ns presenta sobtadament a la vista, tot proper, un joliu paisatge, el poètic molí d'en Pou de La Quar en lo més aspre del barranch, envoltat d'estimbats penyals; la casa, rònega y de pobre aspecte, revesteix, en cambi, un artístich colorit; a sos peus el torrent s'estimba en el barranch, fent un gros salt combat; al damunt del negrench edifici s'extén la bassa d'aigua del molí, formant un bell estanyol festejat per alts pollancre; en les dretes cayents circundants s'extén la fosca pinosa. A pochos passos de la casa, en amunt, en un amagat reclot de la torrentera, hi trobem, mig amagada, la font de La Perxa, emergint de tres abundosos raigs que surten dels esqueys de la penya, que per tots indrets ploricosa regalima.

Nova y forta, encara que curta pujada pera guanyar el Pla de La Quar. Ja hi som. Es un replà en el que s'hi acoblen unes quantes cases rònegues y tristes, formant el cos del poblet de La Quar, que constitueix ajuntament ab La Portella y Sant Maurici. Som ja a 904 metres sobre'l nivell del mar. Ens en falten encara més de 100 pera arribar al cim del fantàstich turó que se'ns alça al davant dret y es-

padat, tallat a pich, pareixent avançar amenaçador en l'espai com si'ns tingués de venir a sobre sa imponent massa, d'un to general grisenc ab exteses llepacas, rogenques y cendroses. Pera escalar-lo es precis donar-li la volta, donchs es accessible sols per un indret y per son costat de ponent.

Entre atapait bosch ab magnífichs efectes de llum y de color, y extens panorama entre ses brodades clariaines, tenint l'esgarrifós precipici sota ses inclinades cayents y sospès sobre'l cap l'horrorós estimball de l'espadat cingle, va ascendint-se, revoltant el feréstech turó per dessobre l'ampla y esquerpa collada de Creu de Jovel. En aquell coll s'hi han fet notables troballes que indiquen l'existencia d'una colonia romana. En l'edat mitjana era nomenat Coll de Jovel. Al revoltar el cingle's domina la vall de La Portella, amagada, fonda, rublerta de bosch, tancada en sa part nord pels aspres eriçalls de Salga Aguda y serrats de Piconcell, a ponent per la collada de Mascaró, camí de Berga, sobressortint per damunt de la collada les altes serres de Queralt, Corvera y Peguera, y per llevant, per la serrallada de Campdeparets, La Fageda y serrat de Sant Isidro.

Arribàrem per fi al santuari, y, encomanat un *piscolabis* pera restaurar les forces y reconfortar el ventrell, pasàrem a visitar la Verge.

El santuari de La Quar, situat en el punt culminant de l'isolat turó de son nom, format per una roca agrapinyada d'un conglomerat numulítich argilós, enterament despullat de tota vegetació que s'arrela en cambi esplendorosament en sa base, se troba a 1,011 metres d'elevació sobre'l nivell del mar.

El reduït pla format en son cim està ocupat pel santuari, la rectoria y l'hostatge pera'ls romeus.

L'espadada cinglatera es solament franquejable per l'indret del Coll de Jovel; pels demés punts es del tot inexpugnable, obrint-se als peus una paorosa timba de més de cent metres gairebé a plom.

De l'iglesia originaria del segle ix no'n queda rastre. Les actuals edificacions són modernes. Sols queden vesti-

gis de murs antics en les parets de l'iglesia que sostenen un antic arch apuntat, tal volta obra del segle XII. L'interior del temple, pintat modernament, té en la volta quatre grans figures dels Sants Evangelistes. A l'entrar, en un costat hi ha un gran quadro representant a Sant Benet, y en l'altre sa germana, Santa Escolàstica.

Se venera en lloch preferent de l'iglesia l'imatge de la Mare de Déu de La Quar, de gran renomada y devoció en tot el Lluçanès y molta part del Bergadà. L'indicada imatge, d'obra molt primitiva, es una escultura en fusta toscament treballada; està asseguda en una baixa cadira ab respall, que té en sos extrems avançats uns caps de dragó; té l'infant Jesús en el cim de sa falda, aguantant-se enlairat sense aparentar esser sostingut per la Verge; l'imatge mideix un metre y mig ben bons; aparenta vestida ab túnica d'un color vermellós, ornada de flors y dibuixos daurats; va coberta ab un mantell blau que li cau fins als peus, ornant son cap y espatlles una toca de color blanc; dins la tosquetat de l'esculpsurat resplandeix un rostre apacible y somrient; en la mà dreta, que porta alçada, hi sosté un pom daurat, y en l'esquerra, que du baixa, hi té altre pom daurat també, significant, segons les interpretacions religioses, el fruit de vida y el fruit de mort o del pecat. L'infant porta túnica y mantells d'iguals colors que'ls de la Verge y va cobert ab un capell de caràcter mig-egal; té la mà dreta en actitud de beneir, y en la mà esquerra un llibre apoyat sobre'ls genolls, en el que s'hi llegeix *Jesus Christus Filius Dei*; porta'ls peus nus, y les vestidures de roba amaguen l'esculpsurat de la venerable imatge.

Fou aquesta descoberta per un bou, pasturant en l'amagatall de còva aont estava recullida.

En una font que hi ha al peu del santuari se nota, en la capelleta o ninxo obert al dessobre, altra Verge, molt tosca, petita, portant son fillet al braç. L'aigua de la font es apropiada pera la curació de les verrugues.

En setxa antiga s'anomenava aquest lloch Corre, provinent, sens dubte, del mot Carr o Corr, que en llengua

vascuence significa roca alta. En èpoques posteriors s'ha anomenat La Quar y La Cor.

En la carta dotal de la consagració de la catedral de la Sèu d'Urgell, feta pel bisbe Sisebut en 819, consta entre altres parroquies la de La Quar, com formant part del territori o comarca de Berga. A 1.^r de Desembre de l'any 900, Nantigis, bisbe d'Urgell, consagrà en honor de Sta. Maria un temple en el lloch de La Corre, aon se conjectura haver-hi existit un temple gentilich o mesquita sarrahina, en *ecclesie idolorum*. En 1069 fou cedida la parroquia y iglesia de La Quar al monastir de La Portella, y fins al segle xvi un monjo d'aquell monastir regí la parroquia y el santuari. Junt an aquest hi hagué en l'edat mitjana'l castell de La Quar, que ve citat en el cens de Pere IV, dintre la vegueria de Berga, com a propietat del noble Galceran de Pinós.

Les festes principals que se celebren anyalment en el santuari són la festa de la Verge, en el 8 de Setembre, y els aplechs dels dilluns d'abdues Pasqües. El dia de Sant March pugen al santuari'l rector y feligresos de Sant Pere de La Portella.

Junt a la rectoria hi ha l'hospedatge pera'ls romeus y vianants, aon s'hi troben tres cambres senzillament arreglades, si bé nêtes, cuines y tres grans menjadors. No hi falten tampoch queviures.

El panorama de que's disfruta es d'una imponent grandiositat; cingles, tenebroses fondalades, cims alterosos a l'envoltant, horitzons extensos de plans y montanyes al lluny.

Ocupen el primer terme en el quadrant nord un seguit de puntes de formes rares, cantelludes, hardides, en desordenat enrenou, presidides per l'arrogant turó de Salga Aguda, l'estimbat penyal de Gabaigs y l'escrostonada serra de Piconcell. Sobressurt més enrera la nevada punta, tot just, del Puigllaçada, y s'extén de noroest a norest, enlairada per sobre les montanyes de Frontanyà y Montgrony, la carena pirenenca, tota blanca, ab el robust maciç de Puigmal, el característich Torreneules, les crestes del pich

de l'Infern y d'Eyna, Finestrelles, La Vaca, el rebaçut puig de Bastiments y tots els soberchs cims de l'alt circh del Ter, avançant-se afòra'l desinvolt puig de Taga y la llarga serra Cavallera, ressortint mig enfosquida al lluny l'arrodonida coroneta del Costabona; més endavant s'aixeca la maciça serra de Matamala; al noroest s'ovira allargaçada l'extensa carcassa de la serra de Cadí, encaputxada també de blanch y sortint-se enfòra d'ella, soberchs, majestuosos y hardits els gegantescos Pals de Pedraforca; corren cap a ponent les robustes y grandioses serres d'en Cija y Peguera a termenar en l'enforcat Cogulló d'Estela y la redreçada serra de Queralt, més endavant montanyam alterós que pareix s'esforci en redreçar-se pera dominar l'espai; corrent en avall segueixen tancant el llunyà horitzó, ja més baixes, les serres dels Tossals, el serrat de Sant Salvador y les montanyes de Casserres, Serrateix y Merola; darrera d'elles apareixen esfumades les serres de Cardona y de la Segarra; a llevant, per dessobre les més baixes serres del Lluçanès, que s'extenen com un mar tormentós en revolt onatge, més enllà de la plana de Vich, s'alça misteriós el gegantesch Montseny, les aspres serres de Les Guilleries, l'esqueixalat Collsacabra y serra de Cabrera, l'alterós Puigsacalm, ab les serres de Santa Madalena, Milany y Bellmunt. Dret a mig-jorn, la mirada's complau y's perd en tant bé de Déu de montanyes y serralades que s'oviren de nostra aimada Catalunya, ressortint a mitjà terme l'august Montserrat y el Sant Llorenç, les serres enasprades de Bertí y Collsuspina.

No sabiem apartar la vista de tanta magnificencia; més quan la fixavem al pregon de la timba que al peu se'ns obria, observavem que, si bé'l sol daurava encara'ls alterosos cims, la fosca ennegria ja les ubagues fondalades y que el dia's despedia ab la prestesa de teló ràpid ab que sol fer-ho en els jorns més curts de l'any. Eren quarts de cinch; ens despedirem de l'amable senyor Rector, qui estigué molt complascent ab nosaltres; arrencàrem com poguerem a l'amich Puntas, que no parava un moment de disparar la màquina veroscòpica, corrent adalerat d'una

part a l'altra mirant d'aprofitar la poca claror pera endur-se'n en el *harresac* tot quant pogués de tant d'hermós com teniem entorn nostre.

Baixant del turó marxàrem, vorejant la timba, per l'aresta enasprada que l'uneix ab el fil de la serralada. Per un corriol franquejàrem a mig caire la dreta pendent d'un enterch penyal que dóna ses cayents als sòts de La Quar, y girant la vista donàrem l'adéu al santuari, que presentà desde allí sobercament la grandiositat de sa esfereidora timba, apareixent com una lley de ciclòpich vaixell navegant en l'espay.

Arribàrem al coll de Gabaigs, descobrint a l'esquerra altra nova y esquerpá fondalada que cau cap als sòts de La Portella, circumscria per una serie de paorosos tossals y mogots de formes extranyes, tantost cúbiques, ja agudes, ja aplanades, ben tost grofolludes. Tot això, vist ja entre dos llustres, oferia un aspecte en extrem interessant y tètrich a la vegada. Enfilàrem per un bosch selvàtich, entre penyalars, remontan l'asprosa vall; un torrent queya a nostra dreta lleuger y remorós, estimbant se de dalt d'un cingle; les siluetes dels pins se retallaven prop del cim en un cel aclarat misteriosament per una llum mig apagada y esmortuida.

Arribàrem a la Creu de Salga tot just al fer-se nit. La creu se destacava enlairada al costat del collet, apareixent engrandida com si estiragacés sos braços a la llum extenuada y moridora de la nit. Ens trobavem a 980 metres d'altitud en un coll que parteix aigües entre'l Margansol y el Marlés. Travessavem la serra que, arrencant de sobre Sant Jaume de Frontanyà, s'extén pel collet dels Olms, coll de Terradelles, puig de Mirosa, montanyes de Palmerola y Puigcercós, corre per l'indret en que'ns trobavem, va a buscar el turó de La Quar pel coll de Gabaigs, baixa a la Creu de Jovell, torna a enfilarse al serrat de Sant Isidro, y per Sant Maurici y Sagàs va a buscar la serra de Guardia pera anar a morir sota Puigreig, en l'unió del Marlés y Llobregat; es un brançal molt important del sistema orogràfich de l'alta montanya bergadana. La

fosca de la nit no'ns permetia ja veure apenes res; deixàrem a la dreta un caminet que per vora cingles va a la casa de Castellar y baixa a Borredà, y a l'esquerra un mal fressat viarany de dreuera pera anar a Vilada. Prenguerem pel camí del mig, veyent tot just el lloch aon posavem els peus, ensotant-nos clot avall entre bosch, travessant torrents que sentiem rondinar precipitant-se per les penyes. No'ns poguerem deleitar ab la vista de la Coma Argentosa, que creuàrem sense veure-la, com tampoch la joliva font del Llop, per quin costat passàrem sense atalayar-la. Sortosament, la lluna aclarava la nit, y, si bé no il·luminava directament el fons de la reclosa vall, son resplandor bé prou que'ns afavoria, encara que hauriem ben bé necessitat un seguit de llunes a tall d'archs voltaichs en cada cim dels que'ns envoltaven. La fosca de la nit y la llum de la lluna combinats engrandeixen els objectes; aixís es que no dech esforçar-me a significar quines proporcions tant desmesurades ens produïen els gegantescos penyals que'ns enrotllaven, les arbredes majestuoses resseguides y els despenyats barranchs que atravessavem. «Que hermós hauria estat això de dia!» tots exclamavem, y, no obstant, quina grandiositat, quin misteri, quin aclaparament oferia a la nit! Ab la fosca se dobrà'l camí ab tal d'assegurar els passos, que a voltes se presentaven indecisos, sobre tot pera'ls que no estaven fets a les fragositats de la montanya. El camí era glaçat molt sovint, y nostres dificultats tingerem y la caiguda, afortunadament sèns conseqüència, d'algun company a l'atravessar un troç de camí embraçat completament per una extesa llimpa de glaç que's prolongava barranch avall. Per fi, en mig de la negror vegerem blanquejar al fons, a l'altra part de la vall, la carretera de Berga. Això infundí esperit als que's trobaven poch o molt desalentats, y el pas se féu un xich més viu.

Arribàrem per fi a la riera de Borredà en l'hermosa sotada, en la que s'hi troba'l pintoresch molí d'en Font. Travessàrem el riu per un alt pont-palanca sense barana, pujant a la part oposada a trobar la carretera de Sant

Quirze a Berga. Seguïrem aquesta cosa d'uns 5 kilòmetres, arribant a Vilada a les vuit de la nit.

En l'hostal Adjutori teniem encarregat el sopar, ja no'ns esperaven y se l'havien menjat. Fos efecte d'haver-lo de tornar a preparar, o bé que ja'n vénen de mena, les dònnes de l'hostal no són pas gota amoroses; en cambi, l'amo y ei fill són molt amables y complasents. Tenia jo d'anar a fer una visita al senyor Rector, ab qui havia estat en correspondencia ab motiu de l'excursió y que m'havia correspost ab molta amabilitat. Pera aprofitar el temps y pera que no fos després massa tard, pregunto a la robusta matrona que parava taula si tenia temps d'arribar-m'hi, y em respon resolutament que, si no tinch de tardar més de mitja hora, ja puch anar-hi, perquè després seria massa tard. Marxo cap a la porta y em surt de la cuina una dòna esprimatxada y decidida y em diu, tota certa y malmandada:

— Aon va vostè?

— A la rectoria, — responch.

— Donchs ja pot deixar-ho córrer. Vagi-se'n a taula tot seguit. No faltava més que ara se n'anés y ens fes esperar! Cuiti, cuiti: deixi-la córrer la rectoria: o, si no, vagi-hi després.

No'm quedà més recurs sinó creure y tornar-me'n a taula. Més tard, en el trascurs de la nit, algun dels altres companys tingueren nova ocasió de conèixer el caràcter mal agradós y imperatiu d'aquelles bones dònnes. Acabat el sopar, en que reinà l'animació y alegria de bons companys, en excursió, vaig tenir el gust d'anar a saludar al senyor Rector.

Ens acomodàrem, a la nit, en llits de matrimoni, distribuïts en parelles, tocant-me no més que a mi'l dormir sol.

L'endemà dia 8, a punta de dia erem ja llevats, quedant sorpresos desfavorablement al trobar-nos ab un cel grisench y aplomat que no feya esperar-ne res de bo. L'amich Galilea, que ja tenia'l propòsit desde'l començ de l'excursió de retornar aquell dia al vespre a Barcelona, trobà un company de tornada en el Sr. Carbó, bon amich y com-

DE VILADA A SANT JAUME DE FRONTANYÀ. VALL DE VILADA

DE VILADA A SANT JAUME DE FRONTANYÀ. COLL DE CERCOSA

SANT JAUME DE FRONTANYA

SANT JAUME DE FRONTANYA

pany, que molt atinadament augurà mal del temps y cregué que era lo mellor una retirada dret a Berga. En tot això, el cel, per compte d'aclarir-se, s'anà enfosquint, y ens regalà ben prompte una lleugera nevada que anà emblanquint els cayents de les montanyes y ben tost els camps, els teulats y la carretera. L'espectacle no tenia res de lleig: ben al contrari, era molt captivant; però, en cambi, glaçava nostres il·lusions y anorreava tots nostres propòsits. Era verament *patèlich*, com deya un de nostres companys, en certs moments al començ de l'excursió, — frase que quedà obligada en el trascurs de la mateixa; — y a la veritat, si no era patèlich l'espectacle de la nevada, era patèlich, en cambi, l'efecte que produïa en nostres semblants desconortats la desfeta de tots els combinats plans.

Vingué a quarts de nou la tartana de Borredà, y en ella pujaren nostres bons amichs y companys d'excursió Carbó y Galileu pera dirigir-se a Berga. Els hi ferem, al marxar, una ovació complerta tal com se mereixien, ab cantada y tot d'una patriòtica popular cançó de la terra, y ens quedàrem fraguant noves combinacions.

Un pagès ens digué:

— Oh! Això no serà pas res. Ab la força del sol la boirada, que es prima, s'esfilagarçarà y el mal temps s'espasará.

Aquesta dita devia escamar-me, perquè generalment sempre que la gent de fòra, ab la mellor intenció, m'han pronosticat alguna cosa referent al temps, m'ha succeït del tot lo contrari; però com que aquí la dita afalagava'ls nostres desitjos, ens donàrem per convençuts.

Aprofitant, donchs, un moment allà a les dèu, en que el temps verament semblava voler-se alçar, emprenguerem via dret a Sant Jaume de Frontanyà.

Deixàrem Vilada. Aquest poble, a 580 m. alt., es molt pintoresch. Sa vall es molt rienta, a l'estiu, rublerta de conreus, verdor y arbrat. Té en son terme aigües medecinals y mines de succí (àmbar groch) y betums. La carretera passa per sota'l poble, que està alçat en graons damunt d'ella. Al fons de la vall hi corre'l Margansol, format allí

mateix per l'unió de les rieres de Vilada y Borredà. Tanquen la part de mig-jorn, de la vall, abruptes y esquerpes montanyes de rara estructura, el pich de Salga Aguda, el serrat de Mig-dia, que dóna l'hora ab el sol a Vilada y a Castell de l'Areny; les trencades canals de Sant Miquel y l'erigat tossal de la Mesquita.

A la sortida de Vilada, travessant la riera de son nom y creuant preciosos paisatges de bosch y fondalades, realçats per roures gegantins plens d'ufanor y velluria, ab majestuosos soques, esplèndit y recargolat brancatge, coberts a voltes de verda y atapaïda molsa, revestits altres d'eura relluenta, anarem fent via, passant al peu de les Eures de Vilada, grandiosa pagesia, d'aspecte rich y venerable; son propietari es persona il·lustrada, de bon seny y de bon gust, molt aimant de la riquesa forestal, que no consent que's toqui ni un sol branquilló, com qui diu, de l'hermosa arbreda que orna l'extensa hisenda. Aixís estan de pintoresques y hermoses aquelles boscuries. Y no hi perd pas, donchs cada dia, tant per sa mellor ufana com pel major adinerament produït pels nous medis de comunicació, li val molt y molt més l'arbrat de la boscuria.

Si'ls propietaris rurals compreguessin que'ls boscos aclarits anyal o periòdicament, replantant tot seguit, són una bona renda pera l'hisendat y's fessin càrrech de que la destrucció complerta de l'arbrat, arrasant-ho tot, es pa pera avuy y gana pera demà, altra seria la riquesa forestal de Catalunya, que al pas que anem veurà desaparèixer tots sos hermosos boscos a mida que les vies de comunicació's vagin endinsant pel cor de les montanyes. Sapiguessin els governs al menys donar bones disposicions pera aturar tant devastadora obra! Però, ca!

Enllà de les Eures trobarem la riera de Castell de l'Areny, que remontarem tant prompte per un costat com per un altre, travessant-la seguidament per passeres que, com que la corrent anava revinguda, a voltes se feyen quasibé impossibles.

Desde Vilaça a Camprubí, que es el camí ral de Sant Jaume, té d'atravessar-se quinze voltes la riera.

No cal ponderar lo atractívoles que són ses voreres accidentades, presentant a cada pas nous y hermosos variants de perspectiva, ab cambiants de llum y de termes. Se troba al pas un molí de galan efecte pictòrich: el molí del Ballestà. Corrent amunt se descobreixen unes quantes casetes esglaonades sobre'l marge alterós del llit de la riera. Es el veinat de la Ribera de Castell de l'Areny. Al dessota, en un sòt de lo més galan y pintoresch, s'hi troba'l molí del Forat. Aigua, roques, típica casa, arbreda variada, reconada reclosa, termes amagats, tot plegat constitueix un conjunt deliciós y captivant. En el molí deixarem el clot del riu y'l camí ral de Sant Jaume y Castell de l'Areny, que segueix riera amunt y's bifurca a Camprubí; a llevant, dret a Sant Jaume; a ponent, vers a Castell.

Prenguerem un camí més o menys carreter que puja per la vessant esquerra de la reclosa vall y's dirigeix a Torrents, casa de pagès, camí que serveix a la volta pera desemboscar. Passat Torrents, y a mida que la dextral inexorable dels dallaires no ha arribat encara a consumir sa obra destructora, el bosch se va espessint. Per fi, el camí ample de carreta s'acaba y's penetra per un corriol dins l'espessetat de la boscuria, Quin bosch de pins tant ufà y tant hermós! Y que extrany semblava que trobant-nos en ple Desembre l'herba que encatifava'l sol fos verda y lluenta com si fossim en la bona estació! No semblava pas un paisatge d'hivern. La vall va tancant-se. Arreu se presenten inclinades les vessants de les serres, negroses, recobertes d'espigat y atapait pinetar, que mig amaga'ls grenys botaruts de la carcanada de les penyes. Pareix talment que l'atrafegat rierol que salta y rebot joguinós y atrafegat per entre'ls replechs de l'encongida vall no vagi a trobar sortida y que dretes y negres parets tinguin de privar-nos el pas; més a uns replechs amagats ne succeixen d'altres, y en aquella soletat trobem encara una casa habitada, Cercosa, envoltada per la pineda y els barranchs. Passem el Mal Pas, aon per medi de tronchs d'arbres y aprofitant un relleix s'obre'l camí a meitat d'una penya encinglada; y amunt de ferm per costaruda pujada, entre constant espes-

sor d'arbreda, s'arriba al coll de Cercosa, a uns 1,000 metres d'elevació sobre'l mar. Nou punt de vista sobre la vall de Cosp, les altes serres de Frontanyà y la Clusa, que la tanquen en sa part superior, l'iglesieta romànica de Sant Julià de Cosp a la cayent de la montanya, els roquers espenyats de Castell de l'Areny més al lluny, y al fons les cases de Cosp y Camprubí. Seguïrem faldejant y en amunt per sobre l'indicada vall, disfrutant de son bonich punt de vista. S'arriba al coll de Les Lloberes, partió d'aigües entre les conques de les rieres de Vilada y Borredà. Se descobren nous horitzons sobre les comes més altes de la vall de Borredà, y s'ovira, a llevant, el blanquinós edifici del santuari dels Olms. Dirigim en aquella direccióls nostres passos, deixant a l'esquerra, enlairada, la casa de Les Lloberes, y al peu del camí una ben arreglada font, quina aigua no podem dir si era fresca, puix no'ns vingué cap tentació de tastar-la. Feya ja estona que rovinejava; ens trobavem humids y desitjavem arribar a port. Seguint els alts y baixos de la part superior de la vall, quins accidents semblava que'ns ailunyessin cada vegada més el santuari dels Olms, que sempre a l'enfront teniem, hi arribàrem per fi.

L'iglesia no ofereix en sí res de particular; es moderna y emblanquinada. En son interior s'hi venera una antiga Verge, advocada pera les trencadures y pera les malures del bestiar.

Es d'època y estil romànich, de fusta; està sentada en cadira, ab l'infant als braços, els brancals del trono són termenats per dues pinyes. Llàstima que vagi enfarfegada per l'antipàtich tontillo, que la trasforma del tot, tenint a més el rostre del tot desfigurat per un dolent enverniquat modern que li trastorna ses primitives faccions.

Té molta anomenada en la comarca'l *Dimoni dels Olms*, per sa fatxa, segons la gent del país, esfereidora. Es una escultura moderna que forma part d'un grupet representant el dimoni als peus de l'Arcàngel Sant Miquel. Es una figura d'època moderna molt xabacana y ridícula, sense expressió ni mica de bon gust. Se conta d'un boig

que's ficà a l'iglesia y l'emprengué a garrotades ab el dimoni, imprecant a Sant Miquel en la següent forma: «Apa, Miquel: tu per dalt y jo per baix. Apa, Miquel, que entre tots dos el pelarem». El fet es que rompé un braç de l'esculptura y que, si no hi arriba a acudir gent, n'hauria fet troços. Pot notar-se encara avuy l'afegidura en l'avantbraç.

Al sortir dels Olms, la boira ja cobria del tot l'espai, els termes apareixien confosos y un misteri indefinit s'apoderava de la naturalesa endormiscada. El santuari's troba a 1,180 m. alt., prop d'un collet d'aon se domina ja Sant Jaume y les valls altes del Marlés tancades en sa part nord per les altes serralades de la Creu d'en Soler, Rasos de Tubau y coll de Faig-general. Com ja he indicat, la boira no'ns deixava veure gairebé res. Baixàrem ràpidament a la vall naixent del Demosell, tributari del Marlés, y creuant-la'ns trobàrem a Sant Jaume de Frontanyà. Era ja més de la una, teniem de dinar y visitar l'antich y artístich temple, y el temps no's presentava pas gens bé pera seguir l'excursió aquella tarde, tant més quant la pluja anava refermant-se. Determinàrem, donchs, quedar-nos a fer nit a Sant Jaume.

Ens acomodàrem a l'hostal Marxantó; la gent de la casa són molt amables y servicials; bon tracte en el menjar y llits nètts y ben apariats.

Sant Jaume de Frontanyà es un petit poblet de 325 habitants, distribuïts en veinats y masies. El propi poble sols té 25 cases mal arrenclerades en dos curts carrers, en grossa pujada, que conflueixen a la plaça. Se troba a 1,000 metres d'altitud y està arredossat, en sa part nord, sota'l cingle vertical de Les Forques, de gran alçaria y nusos cayents. En lo més alt del turó hi ha una creu que hi fou posada quan les darreres missions. Sant Jaume, situat en l'extrem nord-est del Bergadà, està comprès en la província de Barcelona, partit de Berga, y pertany en lo religiós al bisbat de Solsona.

L'iglesia parroquial es un dels exemplars més purs y mellor conservats de l'art romànic, en sa bona època

a Catalunya. En aquest temple s'inspirà, pera sa obra, l'arquitecte encarregat de la restauració del monastir de Ripoll, D. Elias Rogent. Es un temple esvelt, de grans proporcions, nau alta y espayosa, murs maciços, construcció severa y senzilla, obra, segons sembla, del segle XI. Sa planta es de creu llatina, ab volta de canó seguit, tenint sols un arch former en la nau principal. L'elegant cimbori vuitavat s'apoya sobre'ls quatre archs torals; té un coronament de finestres, ran de teulada, ab dues lluernes arquejades al dessota, una a la part de davant y l'altra a l'oposada. La fatxada es a doble vessant y una ratlla d'arquets corre dessota'l llarch dels dos cayents. Sobre'l correcte y senzill portal d'entrada hi ha un gran ull-de-bou, obert fa poch temps pera donar claror a l'interior; una bella ratlla d'arquets, trencada pel cos central del frontis, passa al nivell superior del portal, quatre arquets per banda; damunt del rosetó o ull-de-bou, sota dels cayents del remat de la fatxada, s'hi nota una petita finestra d'aspitllera en forma de creu; corona'l frontis un campanar d'espadanya a dues obertures, convertit posteriorment per conveniencia, y en detriment de l'art, en torre quadrada. Els murs dels costats tenen com a ornament una ratlla d'arquets. L'interior, profanat per mans barroeres, està malmenat per renovacions de mala lley; les parets estan empestifades per una espessa capa de calç; els absis estan tapats per altars barrochs y de mal gust. L'absis central, en el que hi ha actualment la sagristia, està format en l'interior per cinch archs de mitges columnes sense base ni capitells, descansant directament sobre l'estibolat que'l recorre.

El temple està alçat a quatre vents, y pel costat de llevant poden apreciar-se molt bé ses elegants ratlles arquitectòniques y l'ajustada combinació dels tres absis y del cimbori; l'absis central, de notable elevació, s'enlaira un xich sobre'ls altres dos. Un dels costats de l'iglesia, el de tramontana, està ocupat pel fossar; el de mig-jorn per una muralla, en la que s'hi adjunta la rectoria. No fa pas cinquanta anys que l'iglesia conservava encara tota sa primi-

tiva fesomia; els més vells del poble recorden encara quan foren recobertes de calç y guix les parets y voltes interiors, treynt tota l'augusta severitat del temple y destruint el simpàtic to que impregna a les pedres la consecució de les centuries. Les taules que adornaven l'altar major y el dos altarets de l'absis pengen en les parets dels costats de l'iglesia, y gracies encara que, al substituir-les pels altars barrochs, xocarrers y de mal gust, que avuy hi ha, fossin guardades y puguin veure-s avuy, encara que no sien en son lloch. La del retaule que's troba a la dreta té notables pintures mig-evals, notant-s'hi algunes testes molt apreciabls. Representa'l sant patró de la parroquia a cavall y en els àngols inferiors hi ha passatges interessants de la vida del sant, especialment per l'indumentaria, ab detalls molt apreciabls de combinació de figures. A l'esquerra, entrant, hi ha altra curiosa taula que representa en trajos del segle xvi als tres sants pagesos, Sant Galderich, Sant Isidro y Sant Lambert, portant quiscun eines de son ofici.

L'obertura de l'ull-de-bou a la fatxada es obra encara més moderna, a l'igual que'l resseguir els junts de les pedres de la fatxada. Es cosa de pochys anys; fou fet per un bon rector que ab més bona intenció que bon criteri ho disposà aixís pera donar major claror a l'iglesia y poder observar mellor desde'l presbiteri, al fer les plàtiques piadoses, als oyents que no estaven ab prou devoció. En una visita pastoral feta pel Dr. Riu, anterior prelat de Solsona, manà, encara que verbalment, que fos tancada la predita obertura, tornant el frontis a son primitiu estat, ço es, obrint-hi, en lloch de l'ull-de bou, la finestra aspitllorada que hi havia, manament no complert fins ara y que no porta camí d'esser executat, no sé si per falta de recursos parroquials o per mancament d'interès o bona voluntat per part de qui sia.

¿No podria'l CENTRE EXCURSIONISTA interessar-se ab el senyor Bisbe actual de Solsona pera que desaparegués aquell adefesi d'un dels mellors monuments de la diòce-

sis y de que's retornés l'iglesia, en quant fos possible, a son harmònich y antich estat artístich? (1)

No es pas aquesta com s'ha escrit y suposat la primitiva iglesia de Sant Jaume, obra del segle x, dedicada en l'any 905 ab assistencia dels comtes Guifre y Miró en la cerimonia. La primitiva iglesia de Sant Jaume se trobava, en seti aspre y alterós, en el cor de les montanyes de Frontanyà, aprop d'una hora de distancia del poble, en el lloch anomenat encara avuy l'iglesia vella, aon s'hi noten restos de murs y fonaments de construccions antigues.

La montanya de Sant Jaume es molt interessant en sentit orogràfich. D'ella n'arrenca en el coll de les Lloberes la serra que separa les valls de la riera de Borredà, de les de Vilada y Castell de l'Areny, que juntes constitueixen el Margansol. D'ella n'arrenca també, en el collet dels Olms, la grossa carena que seguint pel coll de Terradelles se dirigeix a Puig Mirosa, dret a llevant, pera tòrcer després vers a mig-jorn per les serres de Palmerola y Puigcercós, corrent ab continues inflexions y angulositats, dret a La Quar, Sant Isidro, Sant Maurici, Sagàs y serra de Guardia, a trencar-se en el Llobregat, en sa unió ab el Marlés. Aquest riu naix en son terme, tenint ses fonts més altes sota'l coll nomenat la Creu d'en Soler, unit pel coll de la Batallola ab el maciç gros de la serra de Sant Jaume y ab la serra de Matamala pels Boscós de Tubau, coll de Faig General y turó de Sant March d'Estiula.

Agradosament passàrem la tarde a Sant Jaume, a despit de la pluja, que no parà may. L'endemà matinejàrem molt, y ben en debades, ja que la pluja continuava persistent. Determinàrem esperar a veure si'l cel s'aclaria. Aixís se passà tot el dia. El dimecres, al matí, plovent més que may, al veure que'l temps no portava pas camí de mello-

(1) La Junta Directiva del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA'S dirigí al senyor Bisbe de Solsona, posteriorment a la llegida d'aquest treball. El digne Prelat contestà per medi de comunicació suscrita pel senyor Secretari General del Bisbat, oferint ocupar-se ab interès d'aquest assumpto a l'efectuar la visita pastoral y remerciant al CENTRE per son lloable interès en bé de tant estimable monument.

rar, ans al contrari, decidirem marxar a tota costa. Prou ens deyen la gent del país: «Quan aquella dèu d'aigua s'obre en tal caire de penya y's rebat furiosa, no's passa'l Demosell». «Quan d'aquells cingles salten les aigües en copiós devassall formant brunzentes saltants, no pot travessar-se la riera de Borredà». «Ara, un home decidit disposat a mullar-se travessant torrents, prou podria anar a Borredà o a Alpens a portar una carta o un recado». Un home decidit hi va, donchs també hi podem anar nosaltres: aquest fou el vot general dels cinch companys. Dos d'ells prengueren cavalleria y emprenguerem la marxa. Baixàrem de Sant Jaume, passant el Demosell naixent, que portava ja molta aigua, lo que'ns féu suposar la molta que portaria més avall y que, cas d'haver-lo volgut passar pera anar a Alpens, no'ns hauria pas estat possible. Guanyàrem ràpidament la collada de la Creu de Terradelles y tombàrem cap a les vessants de la riera de Borredà. A la dreta descobriem, blanquejant entre la boira, el santuari dels Olms.

En sent al molí de Terradelles ens trobàrem ab la riera de Borredà, que, malgrat el poch curs que encara portava, baixava ample, rondinadora, ab forta violencia, cobrint del tot les altes passeres. ¡Quin efecte tant preciós presentava'l vell molí, en mig d'aquell devassall d'aigua formant tèrboles cascates, ab els arbres nus, ploricosos, les roques pelades y lluentes! Però, més que d'admirar la naturalesa en una de ses més potents manifestacions, se tractava d'intentar el pas de l'aigua. Se provà ab una cavalleria y's vegé ben prompte que la corrent impetuosa l'arrastraria; ho provà a gual un home que'ns acompanyava, y vegé també que, a despit d'haver triat el lloch més ample y planer, s'enfonsava molt y que no podria resistir la corrent de l'aigua. Era precís renunciar a anar a Borredà. Què calia fer? Tornar enrera no era del cas. Decidirem, donchs, travessant serres y bagues, pera evitar els grossos cursos d'aigua, anar-nos-en a Puigcerçós, fent prop de dues hores de marrada. No vacil·làrem gens, y, creuant un seguit d'hermosos boscos de pins, que's fan ufanosos en lloch bach y ombrívol, saltant petits si bé atribulats

xórrechs y torrents, arribàrem al coll de Subirats, seguint enlairats sempre fins a l'enfront del rònech castell de Palmerola, convertit avuy en pobre masoveria, enfilat al cim d'enasprat turó. Baixàrem a un aplech de cases miserables nomenades Els Casons, y allí creuàrem ab gran dificultat, els que a peu anavem, el torrent de Palmerola. Quina hermosura de paisatges d'hivern y de mal temps! Quin saltar de xórrechs y torrenteres! Quin espectacle de boires llunyanes, pastoses, refregant-se pels apartats y esglaonats termes de montanyes! Quins efectes de llum, d'imposant y sublim poesia: tot això atravesant boscos de pins atapaits, roures desfregats y gegantescos extenent desolats son desfregat brancatge, alsines ufanoses verdejant sempre, posant sempre bona cara al mal temps desfet! Y tot plegat quina munió de tons de tota lley, groguenchs, grisos, verds, rogenchs, cendrosos, negrenchs; les pagesies oferint aspecte de tristor, ab llurs pallers pansits, llurs teulades regalimant ploricoses, les eines abandonades arreu, la soletat imperant!

Ens tocava tornar a atravesar el torrent de Palmerola bon troç en avall d'allí aon ja havíem patit al passar-lo, engrossat ara ab nous desbordats torrents, molts d'ells improvisats. Consegüírem fer atravesar la corrent per una cavalleria, y, fent-la tornar a passar, seguidament logràrem, montats en ella, arribar d'un a un a la part oposada. No obstant, un dels germans Torras, a l'exemple del moço de peu y sense atendre a l'imprudencia que feya, ab tal de guanyar temps, se llençà a atravesar la corrent, y quan ens en adonàrem el vegerem ja ab aigua prop de la cintura, a meitat del curs de la corrent. Arribà feliçment a la vorera oposada, y, rejuntats tots, emprenguerem decididament nova marxa. Arribàrem prompte en vistes del riu de Marlés, que baixava imposant, replè, desfent-se en botzinadors cayents d'aigua, rogench, ab llepaces negroses, llençant, al rebote en els penyals, xàfechs de bruta escuma, sentint-se'l craqueig dels còdols, arrossegats, petar els uns contra'ls altres.

Pensàrem aleshores en aquella palanca de la Masada,

en la propia riera de Marlés, aont ens haviem aturat a reposar el primer dia, en aquell benestar, aquella verdor d'aigua de la gorga, la blanca y espurnejanta escuma dels cayents d'aigua sobre les roques, aquelles candeles de glaç, tant pures y trasparentoses, y ens figuravem com devia estar en aquells moments tot desaparegut, candeles, verdor, roques, cristalls d'aigua, convertit aquell siti d'ideal bellesa en lloch de devastació, de paorosa poesia.

En això anava plovent sempre, y tot xipollejant arribàrem al pont de Puigcercós, en la carretera de Sant Quirze a Berga, després d'haver passat per davant de la casa Puigcercós, mansió de grandios aspecte y venerable sagell d'antigor, ab sortides barbicanes, volada galeria ab pilars y rumboses dependencias.

Ens assecàrem lleugera y superficialment en la cuina d'una cabanya de dalladors de bosch que hi ha junt al pont, y, al passar la tartana que de Berga va a Sant Quirze, ens hi ficàrem pera anar a dinar a Alpens. Allí, abans de dinar, ens treguerem la mullada roba, l'assecàrem com poguerem, part en una xera, part en un braser, ens donàrem unes fortes fregues d'esperit de vi, y, tant bon punt haguerem dinat, la tartana'ns conduí a l'estació de Sant Quirze a pendre'l tren que'ns devia retornar a Barcelona.

Ara, estich segur que, si bé mos companys d'excursió, a l'igual que jo, haurien preferit en els moments dificultosos de l'última etapa no tenir de soportar les penalitats sofertes, en cambi avuy, reposats ja y repassant en l'afalagador cristall dels anyoradiços recorts les impressions rebudes, quiscuna inesborrable, se donaran per sobrerament compensats, de les penalitats sofertes, ab les emocions fruides davant d'espectacles insòlits de la Naturalesa, imposants y majestuosos, que no són dables de gaudir sinó per etzar, posant a prova les aptituts excursionístiques y contrarrestant a voltes perilloses dificultats.

PUBLICACIONS REBUDES

Appalachian Mountain Club. Boston. Vol. X, núm. 2.— Presentat ab igual luxe que 'ls anteriors, es el segon número dels publicats aquest any per l'important Societat Nord-Americana, essent notable tant pel text interessant que conté com pels gravats que l'acompanyen. Entre 'ls articles, mereixen especial menció: una cita bibliogràfica de lo publicat sobre les montanyes rocoses (*The Rocky Mountains*), un ab bones il·lustracions de Mr. W. Hallock, sobre California, y per últim un altre de Rev. James Outram, en el que ab mà mestra tracta de les montanyes del Canadà, acompanyat també de bons gravats.

Alpine Journal. Londres. Maig 1903. Vol. XXI, núm. 160.— Conté: *Sis setmanes per les montanyes rocoses en el Canadà*, per H. Woolley.—*Una altra ascensió al Mont-Blanc*, per C. E. Mathews.—*Una bona esllisada*, per Sir Martin Comvay.

Tots aquests articles van il·lustrats ab bons gravats y làmines apart.

Bulletin du Club Alpin Français. Paris. Maig 1903. Núm. 5.— *Congrés del Club Alpi a Còrcega*, ressenya de les excursions efectuades ab motiu de la celebració del Congrès, y festes que's feren.—*Crònica de les seccions y Junta General anyal de 1903*.

Revue des études anciennes. Bordeaux. Tomo V, núm. 2.— C. Jullian, *Notes Gallo-Romanes*. P. Masqueray, *Euripide y les dònes* (primer article: *Papyrologia*!).

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS ENTRATS DURANT EL SEGON TRIMESTRE DE 1903

SOCIS RESIDENTS

Domingo Rubert. — Ramon Furnells. — Manel Miret Maymir. — Lluís Pulido Martinez. — Joan Romaní Balada. — Manel Lladó. — Joan Perez Ribas. — Ramon Soriano Malingre. — Emili Bly. — Fran-

cesch Cepeda. — Joseph Perdigó y Cortés. — Albert Santamaria Armengol. — Joan Cid Forment. — Joaquim Palaudaries Brell. — Ramon Calabia y Perera. — Pau Boada y Güell. — Joseph Cabestany Marqués. — Agustí Valentí. — Miquel Pons y Bernareggi.

SOCIS DELEGATS

Miquel Planas Cuquet, a Cabrils.

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

De l'Academia Bibliogràfica Mariana de Lleida, un volum contenint la ressenya del certamen públich dedicat a Nostra Senyora de Monte-Toro. *Calendario para 1903*.

Del senyor Comte de Saint-Saud, *Etude orographique sur le bassin lacustre occidental de Néonvielle*. — *Le grand pic de la Combe de Pours*, pel donador.

De D. Joaquim Miret y Sans, un opúscul *La cabeza del Rey Jaime I de Aragón*, pel donador.

De D. Joaquim Cabot y Rovira, el volum *A cop calent*, aplech de poesies, pel donador.

De D. Guillem Graell, *Biografia de D. Juan Mañé y Flaquer*, pel donador.

De l'Academia provincial de Belles Arts, *Acta de la sessió pública*.

DONATIUS PERA'L MUSEU Y COL·LECCIONS

De D. Joseph Monsalvatje, de Figueres, un aplech de sagells d'Ajuntaments.

De D. Martí Estany, diferents fòssils procedents d'una excursió a Castellar y Centelles.

De D. Albert Santamaria, varies monedes y medalles.

De D. Joseph M. Vives, un capitell gòtic.

De D. Joan de Noguera Olivas, delegat a Segaró, varies fotografies d'aquella encontrada.

De M. Viallettes, varies fotografies com a record de l'estada dels excursionistes marsellesos a Catalunya.

CRÓNICA DEL CENTRE

JUNY DE 1903

SESSIONS PREPARATORIES

El dia 26 va celebrar-se la preparatoria de l'excursió als Rasos de Peguera, Serra d'en Cija y mines de Figols, senyalada pera'ls dies 28, 29 y 30.

Seguidament el senyor President, D. Cèsar A. Torras, llegí'ls itineraris de les excursions que's farien durant l'estiu y que ja publicàrem en el passat número, donant minuciosos detalls sobre les mateixes, les que es d'esperar que's veuran sumament concorregudes, a judicar per l'interès y entusiasme que han despertat.

EXCURSIONS

EXCURSIÓ ALS RASOS DE PEGUERA, SERRA D'EN CIJA Y MINES DE FIGOLS, EN ELS DIES 27, 28, 29 Y 30 JUNY. — Hi concorregueren els senyors Romani, Valeri, Santamaria, Rosals, Teixidor, Torras (Cèsar August), Torras y Buxeda (Cèsar) y Torras (Joseph M.^a).

A Berga, aon feren nit el 27, foren obsequiats y molt ben atesos en el Foment Regionalista.

Al matí següent, remontant la vall del Metge y visitant de passada les delicioses fonts de Mossèn Guiu y Negra, anaren als Rasos de Peguera, passant pel Pi de les Tres Branques y la Creu del Cabrer. Dels Rasos de Peguera baixaren a coll de Ferrus, fent d'allí la penosa y recte ascensió de la serra den Cija, montanya sumament interessant, de grandiós maciç, entre'ls citats Rasos de Peguera y els colossals Pals de Pedraforca. En ses clotades superiors hi trobaren grosses congestes de neu. De son cim disfrutaren d'esplèndits cops de vista.

Feren nit a Saldes, aont el senyor Rector, ab molta amabilitat, els mostrà una col·lecció d'objectes arqueològichs y d'història natural recullits en la comarca.

Al matí següent, passant per Vallcebre y son murallam de cingleres, anaren a les mines de carbó de pedra de Figols, aon foren objecte de moltes atencions per part dels senyors Enginyers y del Reverend Capellà de la colonia minera Mossèn Oms. A la galanteria del Sr. Olano, propietari de les mines, se degué que les atencions fossin més complertes y que's pogués visitar en detall tant important explotació y la part industrial de la mateixa.

En les mines se'ls reuní nostre entusiasta consoci delegat a Berga, Mossèn Bonaventura Ribera. Alguns dels excursionistes marxaren aquell mateix dia dret a Berga, havent-els-hi posat la Companyia minera'l cotxe-vagó pera poder fer el viatge més còmodament. Els demés, acompanyats de Mossèn Ribera, visitaren l'Ermida de la Consolació y'ls quadros de Viladomat y l'interessant iglesia de Sant Salvador de la Badella, fent nit a Pont de Raventí. El següent dia, després de visitar l'antiga y romànica iglesia de Serchs, pujaren per la pintoresca vall de Les Garrigues

a visitar les ruïnes del Castell de Blancafort, d'aon retornaren a Berga, veient al pas l'interessant Roca Mussolera.

A Berga prengueren el tren, que'ls tornà a Barcelona.

Tant interessant excursió serà objecte d'un treball que serà llegit en una sessió de nostre CENTRE.

CONFERENCIES

UNA EXCURSIÓ A CASTELLCIR. — Ab aquest títol el soci en Martí Estany llegí'l divendres dia 5 un notable treball referent a l'excursió efectuada 'ls dies de Pasqua ab altres companys del CENTRE.

En sa Memòria va anotant el senyor Estany lo més remarcable que troben a son pas desde Mollet, Caldes de Montbuy, Sant Feliu de Codines y Sant Quirze Safaja després d'haver atravesat la riera de Vallbona y riu Tenes. Féu esment de la romànica iglesia de Sant Quirze y del pintoresch camí que desde aquest poble condueix a Castellsir, desde on se dirigiren al castell, situat mitja hora més amunt, del que sen conserven algunes dependències, y en molt bon estat encara, l'emmarletada torre de l'homenatge y la capella d'estil romànich. Havent-se dirigit després cap a Sant Martí de Centelles, el conferenciant va fer una acabada descripció de l'estat en que's troba aquest famós castell y del grandió panorama que desde'ls seus ruïnosa mura se descobreix, ressenyant també ab minuciosa detalls la descensió per Centelles.

Tant el treball del senyor Estany com les projeccions lluminosa d'en Pere Reig y en Pere J. Bonet y Marqués, ab que va il·lustrar-se la conferencia, varen ser molt aplaudits.

En la sessió que tingué lloch el dia 12, el secretari, en l'ldelfons Par donà compte de l'excursió efectuada a Montserrat el dia de Pasqua pels excursionista marselesos y catalans, llegint ademés una afectuosa carta que a sa arribada a Marsella endreçaren an aquest CENTRE, agraint els obsequis ab que se'ls havia distingit durant sa curta estada en aquesta ciutat.

Seguidament D. Joseph Treserra llegí la Memòria de l'excursió darrerament efectuada a les serres de Sant Mateu y Sollechs, dòlmens de càn Boquet y Castell de la Roca, donant interessants notícies de lo més notable que havien visitat en la mateixa.

Per últim, el president, D. Cèsar A. Torras, llegí un ben escrit treball històrich enviat per mossèn Serra y Vilaró, soci

delegat a Cardona, sobres el castell d'aqueixa població, fent remarcar lo més notable que en l'ordre artístich encara posseeix y que es probable desaparegui, si no s'interessen per sa conservació les entitats que deuen fer-ho, donchs, segons notícies, el ram de guerra ho abandona dintre poch temps.

Tots els treballs foren molt aplaudits per la nombrosa concurrència que assistí a la sessió.

Una sessió ben notable se celebrà'l darrer divendres dia 26. El nostre il·lustrat consoci en Guillem A. Tell va fer una pintoresca relació de l'interessant excursió efectuada al Carlit durant el passat estiu ab altres companys del CENTRE. La dissertació del senyor Tell, que fou molt aplaudida, va anar il·lustrada de projeccions fotogràfiques d'en Viada, que varen ser també molt ben rebudes per part de la distingida concurrència que omplia'l local del CENTRE.

ELS DISTINTIUS DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.— Han quedat ja enllestits els nous distintius que d'aquí endavant podran usar els socis del CENTRE en tots els actes oficials. L'escut està executat correctament y's destaca sobre fons esmaltat, tenint al seu voltant inscrit el nom de la corporació a que pertany.

Poden adquirir-se'ls nous distintius en la Secretarí del CENTRE al preu de 2'50 pessetes.

NOTA.—En el número passat del BUTLLETÍ va passar desapercebut un erro, que'l bon criteri dels llegidors haurà salvat ja.

En la 2.ª ratlla de la plana 163 hi consta:

+ 7 X + 780 = 60 X, en lloch de 47 X + 780 = 60 X.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

VISTA GENERAL DEL CASTELL DE CARDONA

SEPULCRE DEL DUCH FERRANT DE CARDONA